

NOVA CONTRIBUCIÓ A LA BIOGRAFIA DE FRANCESC DE MONTSERRAT I VIVES, PRIMER MARQUÈS DE TAMARIT

Salvador-J. Rovira i Gómez

Amb posterioritat a la publicació de la nostra biografia sobre Francesc de Montserrat i Vives,¹ que ja aleshores consideràrem com a provisional, hem conegut un fons documental amb molta documentació relacionada directament amb Francesc de Montserrat, la seva filla Gertrudis i el seu gendre Antoni de Camporrells, conegut com el memorial Puigrubí.

QUÈ ÉS EL MEMORIAL PUIGRUBÍ?²

Hom denomina memorial Puigrubí al conjunt de més de quatre mil cartes trameses de 1651 a 1690 a Josep Puigrubí, mercader de Vic i ciutadà honrat de Barcelona, així com els més de vint mil assentaments de la comptabilitat dels seus negocis realitzats en aquells anys, que se serva a l'Arxiu Comarcal d'Osona.

La major part de les cartes són mercantils i es refereixen a negocis de compravenda i ofertes de tota mena de mercaderies, però també hi ha molts instruments de debit o de credit (pòlisses de canvi, préstecs, debits, albarans, etcètera).

1. ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2001.

2. El memorial l'ha estudiat Josep M. Passola, de Vic, que és a punt de publicar un llibre amb el títol *Burguesia emergent, Catalunya minvant. Memorial Puigrubí 1651-1690*.

L'epistolari conté dues parts ben diferenciades: de l'any 1651 fins al 1668 i del 1668 fins al 1688.

Josep Puigrubí va néixer a Vic l'any 1627 i va morir el 1688. Era fill de Jeroni Puigrubí, calceter, i de Magdalena. L'any 1649 es va casar amb Isabel-Anna Prat amb la que va tenir set fills: Magdalena, Maria i Francesc-Josep, que moriren infants, Josep i Francesc, que van morir als 29 i 25 anys, respectivament, i Isabel-Anna i Marcia, que el van sobreviure. Isabel-Anna es maridà dos cops: el primer amb el jurista Josep Comerma i el segon amb un tal Segura, militar de professió, i no va tenir fills de cap dels dos matrimonis. Marcia va continuar els negocis paternals i es va casar amb Marianna de Fontcoberta i fou pare de Marianna de Puigrubí i de Fontcoberta que al seu torn es va esposar amb Valeri Saleta i Mas.

Era mercader matriculat i estava especialitzat en la compravenda a l'engròs de productes francesos i de la comarca d'Osona; aquesta particularitat mercantil no l'impedia pas tenir oberta una botiga a Vic on es venien teixits a la menuda.

L'any 1668 Francesc de Montserrat havia aconseguit l'arrendament de les rendes de la seu vacant vigatana i Puigrubí se li oferí per dur-li els negocis que pogués tenir a la Plana de Vic. Montserrat acceptà la proposició i s'inicià entre ambdós una relació que durà fins l'any 1688, en què morí el marquès de Tamarit, i que amb el pas dels anys superà l'àmbit dels negocis i esdevingué d'amistat.

Puigrubí, l'any 1677 i gràcies a la influència de Francesc de Montserrat, aconseguí convertir-se en ciutadà honrat de Barcelona i el privilegi el gaudí fins el 1689 en què morí a Vic un any després del traspàs del seu amic el marquès de Tamarit.³

LA DOCUMENTACIÓ DEL MEMORIAL PUIGRUBÍ RELACIONADA AMB FRANCESC DE MONTSERRAT

El fons documental Puigrubí conté 443 cartes de Francesc de Montserrat i Vives, 223 del seu gendre Antoni de Camporrells, 19 de la seva filla Gertrudis i 577 dels agents de Montserrat, en total 1.256 documents relacionats directament o indirecta amb el primer marquès de Tamarit. La distribució d'aquestes cartes per anys i origen és com segueix:

3. Aquestes referències biogràfiques m'han estat facilitades per Josep M. Passola.

<i>Any</i>	<i>F. de Montserrat</i>	<i>A. de Camporrells</i>	<i>G. de Montserrat</i>	<i>Agents</i>
1668	58			
1670	26			17
1671	18			15
1672	22			19
1674	25			43
1675	48	15		7
1676	31	12		46
1677	29	61		47
1678		16		37
1679	16	25		57
1680	6	50		67
1682	13	44		48
1683	36		3	117
1684			3	
1685	38			26
1686	31		10	26
1687	38			5
1688	8			3

ASPECTES PUNTUALS EXTRETS DELS DOCUMENTS DEL MEMORIAL PUIGRUBÍ

El caràcter eminentment pràctic del contingut de les cartes del memorial fa que la majoria d'aquests documents resulti excessivament tècnica i reiterativa, per això desistim d'utilitzar-los en la seva totalitat i només ens servim d'un molt reduït nombre d'ells per saber quelcom més sobre aspectes relacionats amb la vida i les circumstàncies de Francesc de Montserrat i Vives com ara la defunció de la seva esposa Teresa Vives, la influència de què gaudí en les altes esferes, la seva condició de factor general de les galeres reials, els subministres de grans, la manca de numerari que té en algunes ocasions, el negoci de les ametistes, els problemes monetaris de la monarquia que de retruc repercutien en els seus interessos i precisions sobre la seva mort.

LA DEFUNCIÓ DE TERESA VIVES

A la nostra biografia de Francesc de Montserrat⁴ dubtàvem respecte del dia de la mort de Teresa Vives, esposa de Francesc de Montserrat, ja que no podíem precisar si el seu traspass s'havia esdevingut el 29 o el 30 de desembre de 1676. Gràcies al memorial Puigrubí podem assegurar que la defunció es produí el dia 29 ja que en la carta que Francesc de Montserrat escriví a Puigrubí, el 30 de desembre de 1676 i d'Altafulla estant, es diu que:

“ahir a les tres de la tarda fou Nostre Senyor servit aportasen a millor vida la ànima de Dona Theresa de Montserrat y Vives, caríssima muller mia, després de haver rebut tots los sacraments de la Santa Mare Iglésia. Pot VM. considerar ab lo sentiment nos deixa en esta sa casa pèrdua tant gran, però de sa bona vida y mort tant resignada podem asegurarnos (mitjansant la Divina Misericòrdia) està goçant de la eterna benaurança”.

PETITA MOSTRA DE LES INFLUÈNCIES DE FRANCESC DE MONTSERRAT

Les cartes adreçades per Francesc de Montserrat a Puigrubí ens permeten copsar com n'estava d'introduït en les esferes de poder i com sabia emprar els seus contactes per afavorir els seus coneguts i amics que d'aquesta manera li restaven deutors.

A la carta datada a Barcelona el 28 de gener de 1669 diu que properament arribarà tropa de cavalleria a Catalunya a la qual caldrà subministrar. La informació li ha facilitat el propi virrei Gaspar Téllez-Girón Gómez de Sandoval y Enríquez de Ribera, duc d'Osuna i d'Uceda i marquès de Peñafiel, que el va fer cridar a palau per ensenyar-li la carta de Madrid en la que li ho comunicaven, afegint que també li donà a conèixer “*lo que ha respost [el virrei] a Sa Majestat*”. És, no hi ha dubte, una clara manifestació del molt introduït que Francesc de Montserrat estava en els cercles virregnals catalans.

Puigrubí ha escrit a Montserrat sobre el lloc vacant d'oïdor reial i aquest, en la carta que li escriví des d'Altafulla el 10 de maig de 1674, li diu que “*lo que puch obrar en assò és per lo de Sa Exa. que ja tinc previngut al secretari que quant envien las ternas me fasse favor recomanar a Vm*”, tot afegint que “*per ma part aplicaré todas las diligèncias en escriure a Madrid sobre este particular*”, assegurant-li que escriurà al diputat reial “*per veurer si podran soltar la paraula que tenen donada a Sauleda*”; resta clar, doncs, la proximitat que té al virrei, al Consell d'Aragó i als membres del Consistori del General.

4. ROVIRA. *Francesc de Montserrat...*, p. 19.

Dos anys més tard, Puigrubí li demanarà ajuda per aconseguir que la hisenda reial pagui a “*uns pobres minyons*” dels que n’és tutor, 440 lliures que els deu. Montserrat, el 19 d’agost de 1676, li escriu per demanar-li que li enviï a Barcelona on aleshores es trobava “*còpia del recibo tenen per-a que yo pугue veurer si tindrà bon despaig que sens veure lo recibo nos pot fer cosa*” i li assegura que “*per-a servir a Vm faré las diligèncias possibles*”.

El juny de 1677, Puigrubí li sol·licità un favor per al seu fill el tipus del qual desconeixem. El 7 de juliol li escriurà que “*si los diputats que exiran són coneguts, faré de molt bona gana la deligència que Vm mana per són fill que tot lo que sie servir a Vm o faré ab molt de gust*”.

L’oligarquia vigatana volia per a la seva ciutat la universitat. Els consellers no dubtaren ni un moment en escriure a Montserrat per demanar-li que fes gestions davant les autoritats per aconseguir-la. A primers de gener de 1682, Puigrubí li preguntà com anaven les coses i Montserrat li contestà, l’11 de gener i des de Madrid, que “*ya responguí a dita ciutat [Vic] la mala ocasió que era vull per a poder-o conseguir respecte de les inquietuts que ya en Barcelona entra tomistas y sevaristas de la que espero sa resposta*”. El tema de la universitat per a Vic no restà pas oblidat per Montserrat que el 19 de setembre digué a Puigrubí que escriuria “*als senyors consellers, regent y fiscal per-a que procurin afavorir la pretensió de eixa ciutat que yo folgaria dependés de ma sola voluntat, aixís per lo molt que mereix com per la dependència que Vm. y lo seu gendre y tenen*”.

Per l’abril de 1682, Puigrubí demanà a Francesc de Montserrat un favor per al seu gendre Comerma i aquest, el dia 11, li respongué que “*no té que estarine en cuydado perquè ya tinch previngut a estos senyors y fio tindrà un bon succés*”.

Dos anys més tard, Puigrubí sol·licità un cop més l’ajut de Montserrat, aquesta vegada el favor era per a un nebot i davant la cúria vigatana; Montserrat es mostrà novament disposat a ajudar el seu amic i col·laborador, però li manifestà que calia esperar per intervenir a l’elecció del nou bisbe i que tot seguit mouria els seus contactes a fi d’aconseguir el què se li demanava.

Francesc de Montserrat treballava i atenia d’allò més les seves amistats i relacions, un bon exemple el tenim en els molts passos que donà per quedar bé amb Diego Felipe de Guzmán, duc de Sanlúcar, de Leganés i de Morata, quan es féu càrrec interinament del govern de Catalunya. Així digué a Puigrubí, en la carta escrita l’11 d’agost de 1684, que aniria a “*besar la mano al Sr. Marqués de Leganés*”; al cap de tres dies, en una altra carta, escrivia que havia d’anar a entrevistar-se amb el marquès de Leganés “*en el paraje a donde gustase que nos veamos el Sr. Marqués de Leganés y yo, pues sólo aguardo havise su S.E. para salir*”, i en la lletra del dia 18 informa que ja s’ha entrevistat amb el virrei.

Una clara manifestació de la capacitat de maniobrar de Montserrat la tenim en els molts treballs que féu per aconseguir per a Puigrubí un privilegi de ciutadà honorat de Barcelona. El procés començà el setembre de 1676 en

què el vigatà li demanà que quan estigui a Madrid “*li alcance un privilegi de ciutadà honrat*” a la qual cosa Montserrat respongué, el 2 d’octubre de 1676, “*que lo serviré de gran que estant en ex particular com en lo demás que se li ofresca*”. El 12 de desembre escriví a Puigrubí per notificar-li que ja ha presentat el memorial en sol·licitud del privilegi de ciutadà honrat i que desitja la concessió “*com si fos per mi propi que bé pot estar cert de ma bona voluntat*”. El dia 19 li féu saber que confiava d’allò més que el memorial “*tindrà bon èxhit que ho procuraré com si fos per a mi propi en què quedia Vm servit*”. El 2 de febrer de 1677 li assegurà que tot seguia el seu curs i li deia “*estiga seré que assistiré ab tot cuidado són dispaig [del privilegi]*”. Al mes següent li confirmava que tot anava bé i que no hi havia dificultats. L’1 de maig Montserrat podia comunicar a Puigrubí que “*Su Mag. li havia feta mercè del privilegi de ciutadà honrat de Barcelona*” i que “*lo privilegi se està despatxant y se remetrà a VM.*” Finalment, el 17 de juliol, Montserrat tenia la satisfacció de poder escriure al seu amic que “*lo privilegi de Vm. tinc lo en casa y pensant s’en aniria lo contador de ex exercit lo enviarlo per ell*”, però com dit senyor no acabava mai de posar-se en marxa es decidí, finalment, a remetre’l “*en certificació a Dn. Antoni [el gendre Antoni de Camporrells]*” perquè li ho fes a mans.

FACTOR GENERAL DE LES GALERES REIALS

La condició de factor general de les galeres reials que Francesc de Montserrat tingué durant els anys setanta i vuitanta li generà l’obligació d’haver-les de subministrar.

El 2 d’octubre de 1675 escriví a Puigrubí que havia de lliurar a les galeres les racions de cansalada i li demanà que prenguéss les mesures necessàries per fer portar a Barcelona la que tenia comprada, tot recomanant-li de fer-ho amb rapidesa per tal com “*los vaixells s’en van prest y no poden partir que no tingan estas cansaladas*”.

Una altra manifestació de l’activitat de Montserrat respecte de les galeres la trobem el juliol de 1676 en què davant la petició de Puigrubí que li enviï un home de confiança perquè l’ajudi en el cobrament de les butlles, respon que no ho pot fer perquè té a tots els seus empleats ocupats en l’embarcament dels grans de les galeres de Sardenya que han de dur el marquès de Castel Rodrigo a Sicília on havia d’ocupar, encara que interinament, la plaça de virrei.

L’any 1682 i per un quinquenni, Montserrat aconseguí novament el càrrec de factor de les galeres, ho sabem per la carta datada el 31 de gener en la que també comunica a Puigrubí que ha donat ordre a Gènova perquè li enviï una partida de cansalada “*que allà se compren ab comoditat*”.

Montserrat, pel juliol de 1682, necessita faves per a les galeres i ordena a Puigrubí la compra de sis-centes quarteres i les que bonament pugui adquirir, i

aprofita l'avinentesa per comunicar-li que així mateix n'ha fet comprar a Mallorca, Sardenya i Marsella. El 19 de setembre li recomanarà que les faves siguin de qualitat perquè *“los oficiales de las galeras són molt delicats y enpertinents”*.

EL FORNIMENT DE GRANS

La condició d'assentista de Francesc de Montserrat⁵ l'obligava a procurar-se grans per atendre les obligacions que comportava aquest càrrec.

El memorial Puigrubí ens dóna força informació sobre el tema i ens permet saber que Montserrat els aconseguia en els llocs més diversos, com ara el nord d'Àfrica, el Camp de Tarragona, el Penedès, la Ribera d'Ebre, l'Empordà, la Plana de Vic, Sardenya, Nàpols, Múrcia, Aragó i el País Valencià.

El 4 de juny de 1669, Montserrat informà a Puigrubí que li acabaven d'arribar a Barcelona catorze barques procedents d'Orà amb dotze mil fanegues de blat i altres tantes d'ordi, i comenta que aquesta forta partida li anirà molt bé ja que ajudarà a moderar els preus dels grans tant al Camp de Tarragona com a la Ribera d'Ebre i l'Empordà.

A la carta escrita el 13 de juny de 1669 es pot llegir que Montserrat està comprant ordi i civada al Camp de Tarragona i al Penedès i que la collita de dits cereals és immillorable en tot Catalunya.

El 15 de setembre de 1674 manifesta que espera grans partides d'ordi que li arribaran d'Orà, Sardenya i Nàpols.

El 5 d'octubre de 1674 i d'Altafulla estant, Montserrat diu a Puigrubí que, des que va sortir de Barcelona fins a la data de la carta, ha aconseguit setze mil quarteres de cereals que ha remès a Roses i que en té moltes més de previngudes, les quals enviarà *“en arribar les barques”*, i que, per als primers dies de novembre, espera fortes quantitats que li arribaran d'Orà, Múrcia *“y altres parts”*.

El 28 de juny de 1675, també des d'Altafulla, comunicà a Puigrubí que Maties de Torralba li ha proporcionat mil quatre-centes cinquanta quarteres de civada i cent seixanta d'ordi, que li ha arribat una barca d'Orà i una altra de Sardenya amb quatre mil quarteres de grans, i que a Nàpols i Barleta n'hi carreguen més de deu mil, i, en conseqüència, li ordena suspendre les compres de cereals fins a nova ordre.

Montserrat, el 8 d'octubre de 1676, manarà a Puigrubí que utilitzi les reserves que té emmagatzemades per subministrar les tropes ja que fa més de dotze dies que els llevants impedeixen a les barques que té carregades a Barcelona *“y altres paratges hasta Tarragona”* passar a Sant Feliu de Guíxols, el que és una clara manifestació de les compres fetes al Penedès i al Camp.

5. ROVIRA. *Francesc de Montserrat...*, p. 67-72.

El 13 de febrer de 1677 i des de Madrid, féu saber a Puigrubí que els seus corresponsals a Cartagena, regne de Múrcia i Orà li tenen comprades cinc mil fanegues de blat i altres tantes de civada, i afegeix que *“Don Anton, mon gendre, los remetia barcas grossas per a que ab brevedat les pugue tenir en les places una bona partida”*.

El 27 de febrer de 1677 comunicarà al seu amic vigatà que està comprant grans a Aragó, regne de Múrcia i Vinaròs i que Antoni de Camporrells ha noliejat un vaixell i dues barques grosses per anar-los a carregar.

El 7 d'abril de 1677 serà Antoni de Camporrells el que farà saber a Puigrubí que li ha arribat de Nàpols un vaixell amb mil quarteres d'ordi i un altre de Cartagena amb cinc-centes deu de blat.

La carta del 9 de setembre de 1679 conté la informació de l'ajustament d'una partida de grans d'Orà la qual Montserrat considera *“que serà gran alivio”*.

Acabarem la mostra amb la carta datada a Madrid el 19 de febrer de 1684 en la que Montserrat escriu que *“en brevedat arribaran del nort [d'Europa] tres vaixells ha dies navegant que aportaran partida considerable, y me tenen en cuidado no hagen ya arribat, però com los temporals són estats tant mal no me admira la dilació. Déu los deixe ben arribar”*.

Com és evident, aconseguir grans i al millor preu possible era vital per a Francesc de Montserrat per això procurava eliminar la competència i aconseguir que les autoritats li adjudiquessin en alguns indrets una mena de monopoli. Com a exemples del suara aportem alguns fragments de cartes que ens il·lustren al respecte.

El 23 de juliol de 1669, davant la informació de Puigrubí que algunes persones compren grans per la zona de Vic, Montserrat li demana els noms a fi d'obrar en contra d'ells ja que el virrei *“a donat comissió al capità Benavent”* per procedir contra tots aquells que comprin grans *“fora de mon compte”* i els embargui els grans que tenen comprats.

Montserrat té al seu favor les autoritats que el protegeixen i li permeten actuar en règim de monopoli quasi, així el Reial Consell l'autoritza a imprimir un text en el que es diu que queda prohibit vendre grans a l'engròs a altres compradors que no siguin els comissionats per ell, el qual serà remès a tots els veguers de Catalunya, a més ha nomenat un jutge de cort, assistit per dos agutzils, per actuar contra aquests compradors. Un exemplar de l'imprès o crida fou enviat a Puigrubí amb l'ordre de fer-lo a mans del veguer vigatà. El nostre home és conscient, però, que els veguers *“són gent que ab quatre dobles los faran fer tot lo que voldran y a més que molts de ells tenen parents y amichs que encara que vullan fer la diligència no gosan”*, per això, a la carta del 28 d'agost de 1669, diu a Puigrubí que ha *“demanat a Sa Exa. y al Real Consell nomenen comissaris pera que vaigen a rebre informació en contra los que auran comprat y compraran per-a agavellar y tornar a vendre y se'ls segrestarà los grans abont los trobaran”*.

A la carta de l'1 de setembre de 1669 demanarà a Puigrubí que li digui *“lo nom dels qui compraven per-a agavellar per tornar a vendre per eix paratge”* ja que el virrei i el Reial Consell *“han manat eixir tres comissaris pera que vaigen per tota la Província rebent informació dels qui compran per-a aquellas los grans y que-ls segresten aquells”*.

L'ambient d'exclusivitat pel que feia a la compra de grans en terres catalanes a favor de Francesc de Montserrat es mantenia el 2 de juliol de 1670 en què envià a Puigrubí *“la orde de Sa Exa. per al veguer per-a que embarque tots los grans que hauran comprat los agavalladors per mon compte, prenent-los al mateix preu que-ls hauran comprat”*.

Les coses segueixen igual el 4 de juliol de 1674 quan Montserrat envia a Puigrubí una carta per al veguer de Vic amb informació *“contra los que compran per aquellas grans y en particular de un tal Parés que es té notícia és el més principal dels compradors”* i això perquè Montserrat té l'exclusiva per adquirir grans per a l'exèrcit.

Per la carta del 8 d'agost de 1674 ens assabentem que Puigrubí ha demanat al batlle de Centelles per encàrrec de Montserrat que segresti la civada que han adquirit compradors de Granollers.

El 22 d'agost de 1674 està convençut que les crides havien tingut el seu efecte i que els compradors *“aniran ab més temor en lo comprar y que no si atreviran”* i afegeix que la manca de competència *“serà ocasió de no alterar los preus”* que era el que l'interessava.

MANCA DE LIQUIDITAT DE FRANCESC DE MONTSERRAT

Un home ric com Francesc de Montserrat també es podia trobar en alguna ocasió mancat de diners a causa de la falta de puntualitat en el pagament dels seus deutors, especialment de la Corona.

Aquesta situació es donà entre el darrer quart de l'any 1675 i la primera meitat de 1676.

A la carta datada a Barcelona el 25 de setembre de 1675 afirma *“estic assí sens un diner”* i per això demana a Puigrubí si el Capítol vigatà tindrà alguna partida de diner del compte del subsidi i excusat i afegeix que *“si no-n tenen que-n busquen, perquè quant no me serà precis enviar-los la execució”*.

El 16 de juny de 1676 escriurà a Puigrubí per demanar-li com està el cobrament de les bolles ja que *“tots los dias los Señors Diputats me estant sollicitant”* i *“no admeten dilacions”*.

La manca de recursos li farà dir, en la lletra del 24 de juny de 1676, que ajusti els comptes fins a la darrera terça per tal com *“los Señors Diputats tots*

los dias me demanan diners y és força haver-los de sentir”, i que si els que no han pagat fins aleshores no ho fan ràpid passarà a executar-los.

Com que la penúria de diners està directament relacionada amb la manca de compliment de les seves obligacions per part dels deutors aportem, tot seguit, alguns comentaris de Montserrat relacionats amb els morosos. A la carta de l'1 d'octubre de 1675 diu que escriurà al Capítol vigatà *“per-a que done satisfacció del que deuben del subsidi y excusado quant no se'ls enviarà la executió”*.

Els canonges de Vic feren arribar a Montserrat per conducte de Puigrubí una carta en què li manifestaven les dificultats que tenien per pagar el que devien. Les excuses dels capitulars no satisfieren pas a Montserrat que el 21 d'octubre comentarà a Puigrubí que si no dipositaven *“una partida considerable al banch se'ls enviarà luego la executió per las rahons que-ls a escrit lo Dr. Blaguer”*. Els darrers dies d'agost, Puigrubí envià a Montserrat la recaptació de la col·lecta de Vic i, com que no tothom es posà al dia, li demanà, el 5 de setembre de 1676, el nom dels deutors *“per-a poder-los executar que los executaré per ser examplar per los demás”*.

Com a darrer exemple del que estem tractant aportarem el contingut de la lletra del 19 de novembre de 1675 en la que Montserrat es mostra molt enfadat amb els canonges vigatans i la seva manca de pagament del que deuen pel subsidi i excusat, fins el punt que ha demanat la intervenció judicial de l'arquebisbe de Tarragona, la qual cosa li ha suposat una despesa de setanta-cinc lliures.⁶

EL NEGOCI DE LES AMETISTES

Una de les informacions més curioses que ens aporta el Memorial Puigrubí respecte de les activitats econòmiques de Francesc de Montserrat és la referida a les ametistes.

Comparat amb els altres negocis és una *peccata minuta*, un autèntic divertiment, i en ell, més que buscar un guany, que també, el que se cerca es fer favors o aconseguir a les amistats que hom té a la Cort per tal com durant el sis-cents les ametistes de color morat, blanc o groc vermellós, es posaren de moda entre la noblesa, els burgesos enriquits i l'alt clergat, és a dir, entre la gent amb poder econòmic ja que el seu preu elevat resultava prohibitiu per a

6. El subsidi formava part, junt amb la creuada i l'excusat, del conjunt de contribucions que l'Església espanyola feia a la Corona. Aquest gravamen requeria sobre les rendes de les diòcesis, capítols, parròquies, benifets, vicaries, capellanies, monestirs, convents, etcètera. Es creà amb la finalitat de contribuir a la defensa de la cristiandat contra heretges i infidels, però tot sovint era dedicat a altres finalitats.

la majoria de la gent, i adquiriren un valor ornamental notable puix que eren encastades en anells (especialment episcopals), pectorals, mitres, calzes, arracades, collarets, medallons, diademes, botons de camisa, rosaris, ensenyes, condecoracions, etcètera.

La informació sobre ametistes la trobem en les cartes escrites entre 1678 i 1682. La primera notícia la tenim en la lletra datada l'11 de novembre de 1678 en la qual Montserrat escriu a Puigrubí que *"mi señora la marquesa de Santa Cruz me a dit auria de menester una partida considerable de pedras amatistas de Monseny y me a manat procuràs que alguna persona de los que tractan de eixia matèria vingués assí [Barcelona] a veura's ab Santa Cruz y tractar aqueix negoci"*. A la carta del dia 18 li agraeix *"la diligència que a possat en lo de las pedras que vingué lo pedrayre a veura's ab mi Sra la marquesa que-stà molt bé y veurem si mos podrem ajustar"*.

L'11 de gener de 1682, en una carta escrita des de Madrid, es parla de *"lo adrés de las pedras moradas estava tan avansat que lo llapidari li aví dit que dins quatre dias los entregaria"*. El 7 de febrer demanarà a Puigrubí que el més aviat possible li enviï *"exas pedras violades y avisar-me del preu de ellas"*. Possiblement aquestes ametistes eren per a Pere-Antoni d'Aragó⁷ per tal com a la carta del 14 de març diu a Puigrubí que per *"no haver tingut lloch de anar a casa lo Sr. Don Pedro de Aragón no las y he entregadas"*. En una carta datada el 22 d'agost de 1682 trobem referències a un altre encàrrec d'ametistes per a Francisco San Martín, comptador de la Cruzada, en el sentit que Montserrat resta assabentat de la informació que sobre elles li ha donat Puigrubí que li ha significat que *"lo llapidari estava a buscar pedras y que luego fos vingut posaria mà a las que li tinch"*, afegint, en un gest de confiança, *"que corrent per sa mà no dupto seran de bona calitat"*. Tres dies més tard i en resposta a una carta de Puigrubí, escriurà, aquest cop en castellà, que *"estimo el cuydado que Vm tiene de componer el adreso de piedras moradas"*. El 29 d'agost de 1682 i també en resposta al que l'hi ha comunicat Puigrubí, dirà que resta advertit *"del que-m diu de que lo dilluns comensarian a treballar en las pedras amatistas moradas y que no se'n llavaria mà fins esten acabadas"*. Finalment, per acabar el tema, direm que, el 21 de novembre de 1682, Montserrat donarà les gràcies a Puigrubí per haver remès a Antoni de Camporrells *"las catorze dotzenas de pedras moradas"* i, com que no les ha vist ja que es troba a Madrid, afegeix que no dubta *"seran de tota satisfacció per aver corregut esta obra per mà de Vm."*

7. Pere-Antoni Fernández de Córdoba, conegut com Pere-Antoni d'Aragó, nasqué a Lucena (Andalusia) el 1611. Era el fill segon d'Enric Folc, duc de Sogorb i Cardona. Per matrimoni era marquès de Pobar. Fou preceptor de l'infant Baltasar Carlos. L'any 1664 fou nomenat ambaixador a Roma i el 1661 virrei de Nàpols. Acabat el virregnat napolità el 1672, fou designat president del Consell d'Aragó, càrrec que ocupà fins a la seva mort esdevinguda a Madrid l'1 de setembre de 1690.

PROBLEMES MONETARIS DE LA MONARQUIA

La correspondència Montserrat-Puigrubí es fa ressò dels problemes monetaris de la monarquia de Carles II, concretament dels provocats per la pragmàtica del 9 de gener de 1680 que disposava que el pes tornés a valer 30 rals de billó. El resultat fou que la moneda de llei restà equiparada a la dolenta amb la qual cosa es rebutjà aquesta i s'exigí en aquella el pagament de les coses. Com que els compradors es negaven a fer-ho, els venedors retiraven les seves mercaderies amb el conseqüent desabastament dels mercats. Els problemes arribaren a uns nivells tant alts que el rei es veié obligat a nomenar un primer ministre en la persona del duc de Medinaceli, el 21 de febrer de 1680⁸.

El 23 de març de 1680, Montserrat escriví a Puigrubí que *"per causa de la baixa de la moneda se ha suspès lo negoci [ignorem de quin negoci es tracta] y així es menester tenir paciència"*.

La situació es mantenia igual l'11 de gener de 1682 en què Francesc de Montserrat recorda que amb la baixa de la moneda s'havia *"possat tots los efectes del rey de malíssima calitat"*, tot i que ell no perdia *"ocasió en aplicar tota la sollicitut que judico convenient"*.

Tampoc no havia canviat el 7 de febrer de 1682 en què Montserrat recorda al seu amic *"el mal estat que tenen todas las cobranças d-estos reynos per ocasió de la baxa de la moneda"*, i que, tot hi que fa més de dos mesos que ha lliurat les *"llibrances"* de l'ordi a la persona encarregada de pagar-les, no hi ha manera de cobrar-les *"perquè los que las an de pagar se escusan en la baixa de la moneda"*.

Acabarem la consideració d'aquest tema amb la carta datada a Madrid el 18 de juliol de 1682 en la que una vegada més Montserrat recorda que *"des-de la baxa de la moneda todas las cobranças estan apuradas"*.

PRECISIONS SOBRE LA MORT DE FRANCESC DE MONTSERRAT I VIVES

El fons documental del memorial Puigrubí també ens permet precisar el dia de la mort del primer marquès de Tàmarit.

A la biografia dèiem, seguint en fer-ho la documentació que aleshores teníem a l'abast, que el traspàs de Francesc de Montserrat s'havia esdevingut

8. PAREJA, MANUEL. *La hacienda de Carlos II*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1981, p. 400.

l'11 de maig de 1688.⁹ Aquesta afirmació l'hem de rectificar i dir en el seu lloc que la mort del primer marquès de Tamarit es produí un dia més tard: el 12 de maig.

L'esmena l'hem pogut fer gràcies a la consulta de les cartes trameses a Puigrubí pel seu gendre Josep Comerma que també ens informen sobre els darrers moments de la vida del marquès. A la lletra del dissabte 8 de maig de 1688, s'afirma que *"lo Sr. Marquès diuen en sa casa passa així o mateix o bé un poc millor, però jo estich al pronòstich li escriguí vulla Ntre. Sr. donar-li lo que més li convinga per la seva ànima"*. A la carta del dia 10 hom llegeix el següent: *"jo pensava no escriure a Vm. per no haver-li de dir lo estat en què se troba lo Sr. Marquès de Tamarit al qual podia Vm. encomanar al Sr."*, afirmant tot seguit que *"diuen no arribarà al mitxidia de vuy, dilluns"*. L'endemà escriurà:

"he estranyat molt vuy quant lo Sr. D. Lluís me ha dit que no avien avisat al Sr. Bisbe d'exa ciutat de la fatalitat del Sr. Marquès de Tamarit que fou tan rara y de repente que dilluns [dia 10] lo Dr. Andreu digué que no arribaria a mitja nit, y a Déu gràcies y encara que lo extremunciaren, tot hair y vuy, ha passat (que si bé els metges no ho confessen) de millora. Teixidor [un criat] és fora ciutat, que anà a Cardona per negoci del Duch y si bé li feren propi, no l'he vist y lo pobre marquès lo demana. Garrell [un altre criat] és anat a la posta a Madrid y quant lo despatxaran era ab la notícia de què en ser allí, ja seria enterrat [el marquès]. Si demà ho passave millor, que firmasen los doctors la millora, crech farien altre correu".

Tot i això, el marquès no va morir el dimarts dia 11, per tal com, en una post data de la carta suara utilitzada, es pot llegir que *"ara són dos quarts de sinch del matí [del dimecres dia 12 de maig] y me diuen que lo Sr. Marquès ha passat bona nit a Déu gràcies. Confio la millora serà certa"*. Finalment, el mateix dia 12, Comerma redactarà una altra carta en la qual llegim aquestes ratlles: *"confio molt que està en via de salvació la ànima del Sr. Marquès [...] que vaja a gozar de la glòria eterna"*, és a dir que ja ha mort, i es plany *"no aya pogut tenir la assistència de mi Sra. Dña Gertrudis, sa volguda filla"*.

Nota de l'editor. Ens ha semblat interessant per als membres del Centre d'Estudis Altafullencs, la inclusió d'aquest article, publicat originalment a l'obra col·lectiva *L'HOME I L'HISTORIADOR. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes*, Tarragona, Manel Güell i Salvador-J. Rovira i Gómez, 2007. És una nova aportació als coneixements de la personalitat del primer marquès de Tamarit.

9. ROVIRA, Francesc de Montserrat... p. 45.